

Заклад вищої освіти

«ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ
«УКРАЇНА»

ІНСТИТУТ ПРАВА ТА СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

КАФЕДРА ГАЛУЗЕВОГО ПРАВА ТА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ОК.1.4.4 ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

освітньо-наукова програма «ПРАВО»

(назва освітньої програми)

ступінь вищої освіти: **доктор філософії**

(назва освітнього рівня)

галузь знань D Бізнес, адміністрування та право

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність D8 ПРАВО

(шифр і назва спеціальності)

кваліфікація: **доктор філософії з права**

(назва кваліфікації)

Вид дисципліни: обов'язкова

Обсяг, кредитів: 60 год / 2 кредити

Форма підсумкового контролю: залік

Київ – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня доктора філософії за галуззю знань D Бізнес, адміністрування та право, спеціальністю D Право третього (освітньо-наукового) ступеня. К. : Університет «Україна», 2025. 42 с.

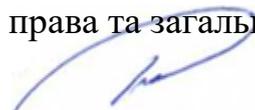
Розробник програми:

Ірина ТАЛАНЧУК, доцент кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін Інституту права та суспільних відносин, кандидат юридичних наук.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін

Протокол від «26» серпня 2025 року № 1

Завідувач кафедри галузевого права та загальноправових дисциплін

(підпис) **Олексій ФАСТ**

«26» серпня 2025 року

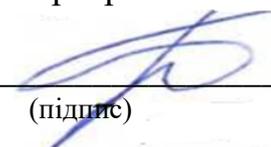
Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми

ПРАВО

(назва освітньої програми)

«26» серпня 2025 року

Гарант освітньо-наукової програми

(підпис) **(Георгій ПОПОВ)**
(ім'я та прізвище)

ПРОЛОНГАЦІЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Навчальний рік	2025/2026	2026/2027	2027/2028	2028/2029
Дата засідання кафедри / циклової комісії	26.08.2025			
№ протоколу	1			
Підпис завідувача кафедри / голови циклової комісії				

Матеріали до курсу розміщені на сайті Інтернет-підтримки навчального процесу <http://vo.ukraine.edu.ua/> за адресою: <https://vo.uu.edu.ua/course/view.php?id=28813>
(вказати адресу)

Робочу програму навчальної дисципліни перевірено

26.08.2025 р.

Заступник директора ІПСВ

_____ (підпис)

(Аня КУЛИК)
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	5
2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	6
3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ, ВІДПОВІДНІСТЬ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ КОМПОНЕНТАМ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ.....	7
4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	9
4.1 Анотація дисципліни.....	9
4.2. Структура навчальної дисципліни.....	11
4.2.1. Тематичний план.....	11
4.2.2. Навчально-методична картка дисципліни.....	12
4.3. Форми організації занять.....	13
4.3.1. Теми семінарських (практичних) занять.....	13
4.3.2. Індивідуальні завдання.....	13
4.3.3. Загальні методичні вимоги до написання есе.....	14
4.3.4. Індивідуальна навчально-дослідна робота.....	16
4.3.5. Теми самостійної роботи здобувачів освіти.....	19
5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ.....	20
5.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.....	20
5.2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності.....	22
5.3. Інклюзивні методи навчання.....	22
6. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	26
6.1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів.....	26
6.2. Система оцінювання роботи здобувачів упродовж семестру.....	27
6.3. Оцінка за теоретичний і практичний курс: шкала оцінювання національна та ECTS.....	28
6.4. Оцінка за залік: шкала оцінювання національна та ECTS.....	29
6.5. Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання нац. та ECTS.....	29
7. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ.....	30
7.1. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти.....	31
8. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	31
8.1. Навчально-методичні аудіо- і відеоматеріали, у т.ч. для здобувачів освіти з інвалідністю.....	32
8.2. Глосарій (термінологічний словник).....	32
8.3. Рекомендована література.....	39
8.4. Інформаційні ресурси.....	41
8.5. Сертифікаційні програми (електронні курси).....	42
8.6. Фахові періодичні видання України з дисципліни.....	43
8.7. Універсальні та спеціалізовані інформаційні системи і програмні продукти для опанування дисципліни.....	43
9. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	44

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, освітній / освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма здобуття освіти	заочна форма здобуття освіти
Загальний обсяг кредитів – 2	Галузь знань D «Бізнес, адміністрування та право» (шифр і назва)	Вид дисципліни обов'язкова (обов'язкова чи за вибором студента)	
	Спеціальність D8 Право (шифр і назва)	Цикл підготовки професійний (загальний чи професійний)	
Модулів – 1	Спеціалізація (назва)	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання (назва)	Мова викладання, навчання та оцінювання: <u>українська</u> (назва)	Семестр	
Загальний обсяг годин - 60		1-й	1-й
		Лекції	
Частка аудиторних занять становить: для денної форми здобуття освіти – 37 % для заочної форми здобуття освіти – 16 %	Рівень освіти: <u>третій (освітньо-науковий)</u> <u>рівень вищої освіти</u>	14 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		8 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		38 год.	54 год.
		Індивідуальні завдання: год	
		Вид семестрового контролю: поточний контроль на практичних заняттях	
		Підсумковий контроль: залік	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності D8 Право.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» є формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти цілісного комплексу знань, умінь та навичок необхідних для вирішення складних теоретичних та практичних задач, провадження наукових та науково-прикладних досліджень у сфері правового забезпечення функціонування та розвитку інклюзивного суспільства, утвердження інклюзивності, як принципу соціальної правової держави.

Завданням навчальної дисципліни є формування у здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти системи професійних, науково-дослідницьких та інтелектуальних компетентностей, необхідних для розв'язання наукових та прикладних задач у сфері правового забезпечення інклюзивного суспільства на основі спеціальних та загальних принципів права та методологічних засад, зокрема: верховенства права, правової визначеності, гуманізму, соціальної справедливості, системності, та інших.

Зазначені завдання розкриваються у наступних напрямках: дослідження юридичних аспектів розбудови інклюзивного суспільства в Україні на засадах цінностей та засадничих принципів національного, європейського та міжнародного права; розкриття сучасних підходів до тлумачення понять та принципів інклюзії, інклюзивності, різноманіття, безбар'єрності в контексті загальних принципів верховенства права та пріоритету прав людини; усвідомлення актуальних проблем правового регулювання суспільних відносин в умовах інклюзивного суспільства, юридичних колізій та прогалін у законодавстві, формування навичок пошуку ефективних шляхів їх подолання; дослідження сучасної правозастосовчої практики, у тому числі із застосуванням

підходів порівняльного правознавства; прогнозування перспектив розвитку правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні у доктринальному, теоретичному та прикладному вимірах.

Необхідним елементом успішного засвоєння навчальної дисципліни є самостійна робота здобувачів освіти під керівництвом викладача, а також самостійна робота з науковою юридичною літературою, нормативно-правовими та правозастосовчими актами, спеціальною інформаційно-аналітичною та методичною літературою; вирішення кейсових завдань; робота над індивідуальними проектами; проміжний та підсумковий контроль.

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ, ВІДПОВІДНІСТЬ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ КОМПОНЕНТАМ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» здобувач освіти повинен

знати:

- сутність інклюзивності як правового принципу та явища;
- філософські, доктринальні та наукові підходи до тлумачення комплексів понять «інклюзія», «інклюзивність», «інклюзивне суспільство» та суміжних із ними;
- теоретичні та доктринальні засади інклюзивного суспільства;
- особливості системних зв'язків між такими явищами як: інсклюзивне суспільство, соціальна держава, соціальна справедливість, верховенство права тощо;
- сучасні тенденції розбудови інклюзивного суспільства в Україні на світі;
- роль основних галузей права та правових інститутів у забезпеченні функціонування та розвитку інклюзивного суспільства;
- особливості реалізації прав, обов'язів та повноважень суб'єктів права в інклюзивному суспільстві.

уміти:

- вирішувати складні задачі дослідницького характеру у сфері правового забезпечення інклюзивного суспільства;
- давати наукову оцінку доктринальним та теоретичним підходам до інклюзивності, як правового принципу;
- виявляти теоретичні та прикладні проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства, пропонувати ефективні шляхи їх вирішення;
- здійснювати експертну оцінку правових актів та норм у сфері правового забезпечення інклюзивного суспільства;
- проводити порівняльно-правові дослідження правового забезпечення інклюзивного суспільства;
- пропонувати шляхи вдосконалення правового забезпечення інклюзивного суспільства на рівні правотворчості та правореалізації.

Рядок дисципліни в «Матриці відповідності загальних програмних компетентностей компонентам освітньої програми»

	ЗК 1	ЗК 2	ЗК 3	ЗК 4
ОК 1.4.4			+	

Рядок дисципліни в «Матриці відповідності спеціальних (фахових) програмних компетентностей компонентам освітньої програми»

	СК 1	СК 2	СК 3	СК 4	СК 5	СК 6	СК 7	СК 8	СК 9
ОК 1.4.4	+			+		+	+		+

Рядок дисципліни в «Матриці забезпечення програмних результатів навчання (ПРН) відповідними компонентами освітньої програми»

	ПРН 1	ПРН 2	ПРН 3	ПРН 4	ПРН 5	ПРН 6	ПРН 7	ПРН 8	ПРН 9	ПРН 10	ПРН 11	ПРН 12
ОК 1.4.4			+	+	+						+	+

4. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Анотація дисципліни

Навчальна дисципліна «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» спрямована на поглиблене вивчення правових проблем функціонування і розвитку інклюзивного суспільства в Україні, дослідження інклюзивності, як правового феномену та принципу соціальної держави. Окрему увагу приділено вивченню питань порівняльного права у сфері забезпечення імплементації засад інклюзивності та розвитку інклюзивного суспільства у сучасному світі.

Навчальна дисципліна «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» є нормативною для підготовки докторів філософії зі спеціальності D8 Право третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти. Програма навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» структурована згідно з особливостями організації навчального процесу і складається із шести логічно взаємопов'язаних тем.

Предметом навчальної дисципліни є доктринальні, теоретичні та прикладні аспекти інклюзивності, як суспільно-правового явища та принципу..

Програма навчальної дисципліни складається з таких тематичних занять:

Тема 1. Інклюзивність та інклюзивне суспільство, як правові та соціально-філософські категорії;

Тема 2. Міжнародно-правові стандарти інклюзивності. Проблеми їх імплементації у правову систему України;

Тема 3. Конституційно-правові засади інклюзивного суспільства в Україні;

Тема 4. Галузеве правове забезпечення інклюзивності: системність, колізії та прогалини;

Тема 5. Судова та правозастосовча практика у сфері забезпечення інклюзивності;

Тема 6. Перспективи розвитку правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні: доктринальні, теоретичні та прикладні виміри.

Дисципліни, вивчення яких обов'язково передує цій дисципліні.

Вивченню дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» передує опанування таких обов'язкових компонентів освітньо-наукової програми «Право» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, як: «Філософія права та правова доктрина», «Міжнародні та європейські стандарти прав людини», «Проблеми правотлумачення та правозастосування», а також основних загальнотеоретичних та галузевих дисциплін, що вивчаються на другому (бакалаврському) та третьому (магістерському) рівнях підготовки здобувачів освіти за спеціальністю Право.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни

Дисципліна «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» має безпосередній зв'язок із такими дисциплінами, як: «Філософія права та правова доктрина», «Теоретичні та практичні проблеми публічного права», «Міжнародні та європейські стандарти прав людини».

Знання та вміння, отримані під час вивчення навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні», необхідні для професійної та практичної підготовки доктора філософії зі спеціальності D8 Право.

Дисципліна вивчається протягом двох семестрів, в загальному обсязі 90 годин/3 кредити ECTS: аудиторної роботи – 20 годин, із яких лекції – 14 годин, практичні заняття – 8 годин; самостійна робота студента – 38 годин.

4.2. Структура навчальної дисципліни

4.2.1. Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Розподіл годин між видами робіт									Форми та методи контролю знань
	Денна форма					Заочна форма				
	усього	аудиторна			с.р.	усього	аудиторна		с.р.	
		у тому числі					у тому числі			
л		с	інд.р	л			с			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тема 1. Інклюзивність та інклюзивне суспільство, як правові та соціально-філософські категорії	9	2	2		6	9			9	АР: СР:
Тема 2. Міжнародно-правові стандарти інклюзивності. Проблеми їх імплементації у правову систему України	9	2			6	9	2		9	АР: СР: ІР:
Тема 3. Конституційно-правові засади інклюзивного суспільства в Україні	10	2			6	9			9	АР: СР:
Тема 4. Галузеве правове забезпечення інклюзивності: системність, колізії та прогалини	10	4	2		6	9		2	9	АР: СР: ІР:
Тема 5. Судова та правозастосовча практика у сфері забезпечення інклюзивності	12	2	2		8	12		2	9	АР: СР:
Тема 6. Перспективи розвитку правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні: доктринальні, теоретичні та прикладні виміри	10	2	2		6	12			9	АР: СР:
Усього годин	60	14	8		38	60	4	2	54	

4.2.2. Навчально-методична картка дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні»

Разом: 60 год, лекції – 12 год, семінарські заняття – 8 год, самостійна робота – 40 год, підсумковий контроль – 2 год.

III – Семестр

Модулі	Змістовий модуль 1											
Кількість балів за модуль	25 балів											
Лекції	1		2		3		4		5		6	
Теми лекцій	<i>Тема лекції 1</i>		<i>Тема лекції 2</i>		<i>Тема лекції 3</i>		<i>Тема лекції 4</i>		<i>Тема лекції 5</i>		<i>Тема лекції 6</i>	
Теми семінарських (практичних) занять				<i>Тема заняття 1, 2</i>				<i>Тема заняття 3,4</i>		<i>Тема заняття 5</i>		<i>Тема заняття 6</i>
Самостійна робота	10 балів		10 балів		10 балів		10 балів		10 балів		10 балів	
Тести	10 балів											
ІНДЗ	10-20 балів											
Види поточного контролю	Контрольна робота (есе, тести) (20 балів)											
Підсумковий контроль	Залік											

4.3. Форми організації занять

4.3.1. Теми семінарських (практичних) занять

У ході підготовки до семінарського (практичного) заняття необхідно ознайомитися зі вказаною літературою. З метою більш поглибленого вивчення навчальної дисципліни рекомендується ознайомитися з науковими публікаціями в різних правових журналах та інтернет-джерелах.

Семінарські (практичні) заняття передбачають послідовність підготовки до них і певний порядок проведення. За теоретичними питаннями здобувачі освіти готують виступи або реферати. Виступи слід ілюструвати посиланнями на джерельну базу. У подальшому вони обговорюються групою.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Інклюзивність та інклюзивне суспільство, як правові та соціально-філософські категорії	2
2	Міжнародно-правові стандарти інклюзивності. Проблеми їх імплементації у правову систему України	
3	Конституційно-правові засади інклюзивного суспільства в Україні	2
4	Галузеве правове забезпечення інклюзивності: системність, колізії та прогалини	
5	Судова та правозастосовча практика у сфері забезпечення інклюзивності	2
6	Перспективи розвитку правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні: доктринальні, теоретичні та прикладні виміри	2
	Всього:	8

4.3.2. Індивідуальні завдання

З метою поглиблення знань із дисципліни, прищеплення навичок самостійної роботи з літературою пропонується виконання індивідуальних творчих завдань у вигляді написання наукових доповідей, індивідуальних дослідницьких завдань у формі підготовки есе за визначеною тематикою.

Есе та доповіді виконуються на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури і законодавства, перелік яких не обмежує ініціативи здобувача освіти і його можливостей у використанні більш широкого кола наукових досліджень. До літератури відносяться: першоджерела; підручники і навчальні посібники; наукові дослідження (монографії, наукові статті та ін.). Із проблем, досліджених у наукових рефератах, здобувачі освіти можуть підготувати і виголосити доповіді під час проведення семінарських занять або засідань наукового студентського гуртка.

ТЕМИ ЕСЕ (ДОПОВІДЕЙ)

1. Еволюція філософсько-правових та доктринальних засад інклюзивного суспільства в історичній ретроспективі;
2. Філософські основи теорії інклюзивного суспільства;
3. Інклюзивне суспільство, як результат реалізації концепцій прав людини та соціальної правової держави;
4. Проблема забезпечення позитивних та негативних прав в інклюзивному суспільстві;
5. Принципи інклюзивності та різноманіття: проблема взаємних зв'язків;
6. Особливості методу правового регулювання у інклюзивному суспільстві;
7. Проблема множинності підходів до тлумачення поняття інклюзії, як соціально-правової категорії;
8. Способи подолання колізій в актах міжнародного права в контексті розбудови інклюзивного суспільства;
9. Інклюзивні стандарти у правовій системі Європейського Союзу та країн Європи;
10. Реалізація інклюзивних принципів у рішеннях Європейського суду з прав людини;
11. Застосування методів порівняльного правознавства у дослідженнях у сфері розбудови інклюзивного суспільства;
12. Проблема імплементації європейських та міжнародних інклюзивних стандартів у правову систему України;
13. Конституція як основоположний акт розбудови інклюзивного суспільства в Україні;
14. Особливості законодавчого регулювання інклюзивних аспектів в Україні;
15. Правові позиції Конституційного Суду України у питаннях інклюзії;
16. Судова практика реалізації стандартів інклюзії та інклюзивних прав в Україні;

17. Адміністративна практика реалізації стандартів інклюзії та інклюзивних прав в Україні;

18. Проблеми реалізації трудових прав осіб з інвалідністю;

19. Стандарти інклюзивної освіти в Україні та світі. Правові та організаційні аспекти;

20. Особливості реалізації та захисту прав соціально вразливих верст населення в умовах війни та воєнного стану.

4.3.3. Загальні методичні вимоги до написання есе

Здобувач освіти денної та заочної форм здобуття освіти можуть відпрацьовувати пропущені заняття з дисципліни дисципліну «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» шляхом написання есе (доповіді) з пропущеної теми за погодженням із викладачем, що веде семінарські (практичні) заняття.

Есе – це невелике за обсягом наукове дослідження-роздум здобувача освіти.

Написання есе є необхідною складовою частиною освітнього процесу, яка дає змогу здобувачеві освіти проявити свої творчі здібності в сфері проведення самостійних досліджень з теоретичних і практичних проблем правового забезпечення інклюзії.

Метою написання есе є організація науково-дослідницької роботи здобувачів освіти з урахуванням певних вимог, а саме:

а) системно і творчо, коректно і критично осмислювати існуючі погляди науковців на окремі теоретичні і практичні проблеми права;

б) самостійно знаходити шляхи вирішення проблем права, виходячи із сучасного стану законодавства та практики його застосування;

в) системно і комплексно аналізувати правові норми, що регулюють соціальні відносини в умовах інклюзивного суспільства;

г) робота повинна носити творчий характер і відображати додержання етичних норм проведення наукових досліджень, тобто бути забезпеченою науковим апаратом (посилання, наведення цитат, вказівка на джерела використуваних у роботі таблиць, схем, статистичних даних тощо);

д) робота повинна бути оформленою у відповідності до визначених вимог, своєчасно здана на кафедрі науковому керівникові.

Тому підготовка есе є однією з важливих форм самостійного, навчального, наукового дослідження під час освоєння здобувачами освіти курсу зазначеної навчальної дисципліни.

Навчальною метою написання есе є більш глибоке засвоєння тієї частини знань, що отримується під час занять, та їх творче розширення в процесі самостійної роботи з літературою, а також перевірка рівня підготовленості здобувачів з окремих розділів навчальної дисципліни дисципліну «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» та вміння

застосування набутих знань та навичок до комплексного виконання конкретного завдання.

Виховною метою самостійної дослідницької роботи є поглиблення у здобувачів освіти – майбутніх фахівців-правознавців почуття гордості та відповідальності за свою справу, прагнення подальшого самовдосконалення своїх знань.

Розвиваючою метою є розвиток у здобувачів освіти вміння творчо, свідомо та обізнано підходити до освітнього процесу, вміння логічно аналізувати навчально-наукову інформацію, нормативну базу та наукову літературу, застосовувати набуті вміння та навички в практичній діяльності.

В робочій програмі навчальної дисципліни запропоновано розгорнутий перелік тематики досліджень, який охоплює всі теми курсу «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні».

Есе пишуться з основних та найбільш актуальних тем навчальної дисципліни. В них на основі аналізу та узагальнення наукового матеріалу порівнюються різні погляди науковців на певну проблему і визначається власна позиція здобувача освіти з викладом відповідних аргументів.

Есе повинно бути належним чином оформлений. На титульному аркуші здобувач освіти повинен зазначити назву закладу освіти, кафедри, повну назву теми реферату, своє прізвище та ініціали, також вчений ступінь, звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місце та рік написання реферату.

Для написання есе здобувач освіти повинен скласти план, який розкриває зміст обраної теми. План есе, як правило, включає вступ, в якому коротко обґрунтовується актуальність обраної теми, основні питання, що розкривають зміст теми есе і закінчення, де формуються висновки, оцінки, пропозиції.

Викладення матеріалу повинно бути стислим, точним, послідовним, самостійним. Плагіат наукових праць з обраної теми не допускається. Механічно переписані роботи оцінюються на незадовільно і повертаються здобувачеві для повторного виконання. В кінці есе як правило наводиться список використаних джерел.

При написанні есе слід робити зноски із зазначенням прізвища та ініціалів автора або авторів, назви книги або статті, місця і року видання, сторінки.

4.3.4. Індивідуальна науково-дослідна робота

Індивідуальна навчально-дослідна робота (ІНДР) є видом позааудиторної індивідуальної діяльності здобувача освіти, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання здобувачами ІНДР прилюдним захистом навчального проєкту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу – це вид науково-дослідної роботи здобувача освіти, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

- ✓ конспект із теми (модуля) за заданим планом (**2 бали**);
- ✓ конспект із теми (модуля) за планом, який здобувач освіти розробив самостійно (**2 бали**);
- ✓ анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, тематичні розвідки (**2 бали**);
- ✓ повідомлення з теми, рекомендованої викладачем (**2 бали**);
- ✓ повідомлення з теми (без рекомендації викладача): сучасні відкриття з теми, аналіз інформації, самостійні дослідження (**2 бали**);
- ✓ дослідження різноманітних питань з тематики дисципліни у вигляді есе (**5 балів**).
- ✓ дослідження з тематики дисципліни у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **20 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел.

Тематика ІНДЗ

1. Інклюзивне суспільство у правовому вимірі. Особливості юридичного осмислення соціальної категорії;
2. Проблема визначення концепту інклюзивності. Межі інклюзії та їх обґрунтування в контексті загальної концепції прав людини;
3. Інклюзія в контексті ефективності правового регулювання;
4. Перспективи розвитку міжнародних інклюзивних стандартів в умовах глобалізації та міжнародних конфліктів;
5. Проблеми імплементації європейських інклюзивних стандартів у правову систему України;
6. Правотворчі аспекти розбудови та утвердження інклюзивного суспільства;
7. Правореалізаційна діяльність, як елемент розбудови та утвердження інклюзивного суспільства. Стан, перспективи та виклики;
8. Проблеми реалізації принципів інклюзії у професійній діяльності судової влади;
9. Інклюзивні підходи у сфері реалізації права людини на освіту;
10. Перспективи розвитку правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні: доктринальні, теоретичні та прикладні виміри

Критерії оцінювання ІНДЗ
(дослідження у вигляді реферату)

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	3 бали
2.	Складання плану реферату	2 бал
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень у логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання	5 балів
4.	Дотримання правил реферування наукових публікацій	2 бали
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	4 бали
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел, посилання	4 бали
Разом		20 балів

Оцінка за ІНДЗ у вигляді реферату: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
16 – 20 та більше	відмінно	5	A	відмінно
10 – 15	добре	4	BC	добре
6 – 9	задовільно	3	DE	задовільно

0 – 5	незадовільно	2	FX	незадовільно з можливістю повторного виконання
-------	--------------	---	----	--

4.3.5. Теми самостійної роботи здобувачів освіти

Самостійна робота – вид позааудиторної роботи здобувача освіти навчального характеру. Вона спрямована на вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни.

Основною метою самостійної роботи здобувачів освіти є не тільки практичне закріплення теоретичних знань, а й розвиток мислення їх у неординарних випадках, які не мають законодавчого регулювання та теоретичного обґрунтування.

Самостійна робота здобувачів освіти полягає у виконанні самостійного завдання, тобто вивченні чи доопрацюванні тем або ж питань курсу, що виносяться на підсумковий модульний контроль, вимагають від здобувача освіти самостійної роботи з першоджерелами, творчого підходу та вміння аналізувати і порівнювати отриману під час лекційних і практичних занять інформацію.

Подані нижче теми, що виносяться на самостійне опрацювання здобувачами освіти, опрацьовуються ними в усній чи письмовій формі (залежно від суті самого завдання), а їх оцінювання входить до оцінювання роботи на лекційних заняттях.

При оцінюванні самостійної роботи враховується повнота, точність і правильність викладу здобувачем освіти матеріалу, вміння зосереджувати увагу на основних положеннях, а також використання першоджерел.

У разі письмового виконання завдання робота здобувача освіти повинна бути підписана і в установлений строк здана на кафедру для перевірки.

При цьому самостійна робота є одним із головних елементів освітнього процесу за заочною формою.

Більшу частину матеріалу робочої програми навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні здобувач заочної форми здобуття освіти вивчає самостійно в міжсесійний період. Також у міжсесійний період здобувачам освіти надається можливість отримувати консультації НПП за графіком, що встановлюється кафедрою.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Інклюзивність та інклюзивне суспільство, як правові та соціально-філософські категорії	6
2	Міжнародно-правові стандарти інклюзивності. Проблеми їх імплементації у правову систему України	6
3	Конституційно-правові засади інклюзивного суспільства в Україні	6

4	Галузеве правове забезпечення інклюзивності: системність, колізії та прогалини	6
5	Судова та правозастосовча практика у сфері забезпечення інклюзивності	8
6	Перспективи розвитку правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні: доктринальні, теоретичні та прикладні виміри	6
	Разом	38

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали	Термін виконання (тижні)
Тема 1. (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне завдання, іспит	10	I-IV
Тема 2 (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне завдання, іспит		
Тема 3. (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне завдання, іспит	10	V-VII
Тема 4. (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне завдання, підсумкова модульна контрольна робота, іспит		VII-IX
Тема 5. (8 год)	Семінарське заняття, індивідуальне завдання, іспит	10	IX-XI
Тема 6. (6 год)	Семінарське заняття, індивідуальне завдання, іспит	10	XI-XII
Всього: 38 год	Всього: 40 балів		

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

5.1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

З метою ефективного засвоєння навчального матеріалу та формування у здобувачів освіти передбачених освітньо-науковою програмою компетентностей, використовується міждисциплінарний, ціннісно-орієнтований та практико-спрямований підхід, що передбачає комплексне осягнення питань правової доктрини, конституційних стандартів, міжнародного права та правозастосовної практики у царині правового забезпечення інклюзивного суспільства.

Зазначений підхід практично реалізується через поєднання традиційних та інноваційних методів та форм навчання, зокрема: лекція, практичне заняття, аналітична лекція, лекція-діалог, робота в малих групах, кейсове навчання, проєктне навчання, міждисциплінарний аналіз тощо. Важливою складовою вивчення навчальної дисципліни є системна самостійна робота здобувача освіти та Інтернет-супровід освітнього процесу на платформі MOODLE.

Кожен із видів методики застосовується викладачем на власний розсуд. При цьому, слід враховувати рівень підготовленості групи, кількість здобувачів, бажання здобувачів приймати участь в тому чи іншому виді методики активізації процесу навчання, а також особливості конкретної дисципліни.

1. За джерелом інформації:

- *словесні*: лекція (традиційна, проблемна тощо) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (презентація PowerPoint), семінари, пояснення, розповідь, бесіда;
- *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація;
- *практичні*: вправи.

Наприклад, лекції з проблемних питань покликані сприяти розвитку логічного мислення здобувачів освіти і характеризуються тим, що коло питань теми може обмежуватися двома – трьома ключовими моментами, увага здобувачів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів з роздачею під час лекцій друкованого матеріалу та виділенням головних висновків з питань, що розглядаються. При читанні лекцій можуть даватися питання для самостійного їх осмислення.

2. За логікою передачі і сприйняття навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

Наприклад, робота в малих групах проводиться з метою активізації навчання при проведенні семінарських (практичних) занять. Це так звані групи психологічного комфорту, де кожен учасник відіграє особливу роль і певними своїми індивідуальними якостями та знаннями доповнює інших. Використання цієї технології дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливість для участі кожного здобувача в роботі за метою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду спілкування. Така форма навчання використовується також з метою більш ґрунтовного засвоєння матеріалу, загострення уваги на особливо важливих аспектах, що містять в собі винесені на розгляд проблемні питання.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. *За ступенем керування навчальною діяльністю:* під керівництвом викладача; самостійна робота здобувачів освіти із книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів, презентацій.

Наприклад, презентації проводяться у формі виступів за результатами виконання письмових завдань, з науково-навчальними тезами, рефератами, доповідями перед аудиторією тощо, де також доцільно використовувати для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, демонстрації нових наукових поглядів, оригінальних висновків та пропозицій.

5.2. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

Наприклад, семінари-дискусії (колоквиуми) проводяться для того, щоб сприяти обміну думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвинути мислення, допомагати формуванню поглядів і переконань, виробити вміння формулювати думки й висловлювати їх, вміння прислухатись до точки зору опонентів і «чути їх», навчитись оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

5.3. Інклюзивні методи навчання

1. Методи формування свідомості: бесіда, диспут, лекція, приклад, пояснення, переконання.

2. Метод організації діяльності та формування суспільної поведінки особистості: вправи, привчання, виховні ситуації, приклад.

3. Методи мотивації та стимулювання: вимога, громадська думка. Вважаємо, що неприпустимо застосовувати в інклюзивному вихованні методи емоційного стимулювання – змагання, заохочення, переконання.

4. Метод самовиховання: самопізнання, самооцінювання, саморегуляція.

5. Методи соціально-психологічної допомоги: психологічне консультування, аутотренінг, стимуляційні ігри.

6. Спеціальні методи: патронат, супровід, тренінг, медіація.

7. Спеціальні методи педагогічної корекції, які варто використовувати для цілеспрямованого виправлення поведінки або інших порушень, викликаних спільною причиною. До спеціальних методів корекційної роботи належать: суб'єктивно-прагматичний метод, метод заміщення, метод "вибуху", метод природних наслідків і трудовий метод.

Методика навчання (як система) – організований набір методів, прийомів, засобів і форм навчання, який використовується для досягнення освітніх цілей.

Методика є структурованим застосуванням методів – організоване використання різних методів і прийомів, яке обумовлено специфікою освітнього процесу або діяльності. Вона описує як саме, в якій послідовності і в яких умовах застосовуються певні методи для досягнення результату.

Методика навчання може включати в себе різні методи, стратегії, підходи, засоби навчання (аудіовізуальні матеріали, інтернет-ресурси, дидактичні ігри тощо) і системи організації роботи (до прикладу: поетапне вивчення лексики, розвиток навичок письмового та усного мовлення).

Методика викладання навчальної дисципліни – вибір викладачем та застосування методів для ефективного засвоєння матеріалу здобувачами освіти.

Методика навчання для здобувачів освіти з порушеннями здоров'я має важливі відмінності, які враховують індивідуальні потреби кожного типу порушень і передбачає модифікацію форм роботи та типів завдань для таких здобувачів освіти.

Кожен тип інвалідності має свої специфічні потреби, і тому підхід до навчання має бути адаптованим, щоб забезпечити максимальну ефективність для здобувачів освіти. Враховуючи різні види порушень (порушення слуху, зору, рухової активності, когнітивні порушення тощо), методика вивчення буде різною. Використання адаптованих технологій, інклюзивних методів та індивідуальних підходів дозволяє забезпечити ефективне навчання для всіх здобувачів освіти, незалежно від типу інвалідності.

Методика навчання для здобувачів освіти з порушеннями слуху

Для здобувачів освіти з порушеннями слуху основним викликом є відсутність або обмеження слухового сприйняття, що може ускладнити процес вивчення мови через усне спілкування та аудіоматеріали. Адаптованими методиками є:

Жестова мова: Якщо здобувач освіти має порушення слуху та використовує жестову мову як основний засіб комунікації, то вивчення дисципліни проводиться через переклад на жестову мову (із залученням відповідного спеціаліста чи фрагментів відео із дублюючим перекладом на жестову мову), зокрема для усного компоненту. Програми з навчання для таких здобувачів освіти можуть включати використання перекладачів жестової мови під час лекцій.

Субтитри: Всі відеоматеріали, які використовуються на заняттях (фільми, навчальні відео), мають субтитри, що дозволяє здобувачам освіти з порушеннями слуху ознайомлюватися з мовними структурами та словником.

Адаптовані навчальні матеріали: Використання візуальних методів, таких як ілюстрації, діаграми, картки з лексикою, допомагає краще засвоювати

матеріал. Також створюються текстові файли або аудіоматеріали з субтитрами для покращення розуміння контексту.

Практика усного мовлення через письмове спілкування: Оскільки здобувачі освіти не чуять мовлення, замість усної практики для такої категорії здобувачів освіти фокусується увага на письмових завданнях, інтерактивних тестах і вправах, що включають роботу з текстами (письмові відповіді, розпізнавання лексики та граматики через текст).

Методика навчання для здобувачів освіти з порушеннями зору

У здобувачів освіти з порушеннями зору основною проблемою є труднощі з візуальним сприйняттям інформації, тому методика навчання адаптована до аудіо- та тактильних матеріалів.

Технології для читання з екрану: Використання програм для читання з екрану, таких як JAWS або NVDA, дозволяє здобувачам освіти з порушеннями зору слухати текстовий матеріал. Це забезпечує доступ до електронних підручників, презентацій та інших навчальних ресурсів.

Адаптація навчальних матеріалів: Усі текстові матеріали надаються у форматі для читання з екрану або у шрифті Брайля. Це дає можливість здобувачам освіти не тільки читати, але й активно працювати з навчальними матеріалами.

Озвучення текстів: Використання спеціальних додатків для озвучування текстів або аудіокниг допомагає здобувачам освіти вивчати нові слова та фрази на слух, а також слухати приклади правильного вимовляння.

Аудіовізуальні завдання: Для таких здобувачів освіти використовуються аудіовправи, зокрема з вимови та слухової практики. Це дозволяє розвивати навички аудіювання та вимови, хоча й без візуального сприйняття.

Інтерактивні вправи на слух: Заняття включають завдання, орієнтовані на слухове сприйняття мови (завдання на розпізнавання вимови, на відмінності в інтонації, акценті тощо).

Методика навчання для здобувачів освіти з порушеннями опорно-рухового апарату

Здобувачі освіти з порушеннями опорно-рухового апарату, як правило, мають фізичні обмеження, які можуть вплинути на їхню здатність використовувати традиційні навчальні засоби, але їхні когнітивні та мовні навички, як правило, не порушені. З цією метою освітній процес відповідно адаптований для зручності та доступності.

Онлайн-навчання та доступ до цифрових матеріалів: Онлайн платформи дозволяють здобувачам освіти з порушеннями опорно-рухового апарату навчатися без необхідності фізичного перебування в аудиторії, а також допомагають уникнути труднощів із переміщенням.

Інтерфейси з підтримкою доступу: Використання програмного забезпечення та навчальних платформ, що підтримують голосові команди або

дають можливість здійснювати навчання за допомогою спеціальних пристроїв для вводу (як-от пристрої для управління комп'ютером через рухи очей чи голови).

Адаптація завдань для письмових відповідей: Враховуючи фізичні обмеження, здобувачі освіти можуть використовувати голосові помічники для виконання завдань або адаптовані клавіатури та інші технології для зручного введення тексту. Також враховується обсяг письмових завдань та швидкість проходження онлайн тестів, написання підсумкових робіт.

Методика навчання для здобувачів освіти з когнітивними порушеннями

Когнітивні порушення можуть включати труднощі з пам'яттю, увагою, сприйняттям інформації. Здобувачі освіти з такими порушеннями потребують адаптованих методик навчання, щоб забезпечити доступність матеріалу та поступове засвоєння нової інформації.

Розбиття матеріалу на малі блоки: Заняття структуруються (матеріал поділяється на малі частини), що дозволяє легше засвоювати інформацію та допомагає зберігати увагу на кожному етапі навчання.

Часті повторення та практичні вправи: Регулярне повторення пройденого матеріалу, використовуючи ігрові методи чи інші інтерактивні вправи.

Візуальні допоміжні засоби: Використання карток із лексикою, діаграм, малюнків допомагає здобувачам освіти з когнітивними порушеннями краще засвоювати мову.

Мультисенсорні підходи: Для здобувачів освіти з когнітивними порушеннями використовуються різні сенсорні канали (слух, зір, дотик), щоб стимулювати запам'ятовування та розуміння.

Методика навчання для здобувачів освіти із психічними порушеннями

Психічні порушення можуть включати депресії, тривожні розлади, посттравматичний стресовий синдром тощо, які можуть негативно впливати на здатність до концентрації, мотивацію та емоційний стан під час навчання.

Індивідуальний підхід: здобувачі освіти з психічними порушеннями потребують більш гнучкого підходу, наприклад, менших навантажень, частих перерв або персоналізованих уроків.

Підтримка в навчанні через терапевтичні методи: Залучення психологів або консультантів до освітнього процесу допомагає здобувачам освіти подолати емоційні труднощі.

Створення безпечного та підтримуючого середовища: Створення атмосфери довіри та підтримки, де здобувач освіти може вільно звернутися за допомогою або адаптувати темп навчання до своїх потреб.

6. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Навчальна дисципліна оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається з одного модуля, які включають два змістових модулі.

Результати навчальної діяльності здобувачів освіти оцінюються за 100-бальною шкалою.

За результатами поточного, модульного та семестрового контролів виставляється підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою, національною шкалою та шкалою ECTS.

Модульний контроль: кількість балів, які необхідні для отримання відповідної оцінки за кожен змістовий модуль упродовж семестру.

Семестровий (підсумковий) контроль: виставлення семестрової оцінки здобувачам освіти, які опрацювали теоретичні теми, практично засвоїли їх і мають позитивні результати, набрали необхідну кількість балів.

Загальні критерії оцінювання успішності здобувачів освіти, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано в таблиці нижче.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу здобувача освіти на семінарських, практичних, лабораторних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує здобувач освіти за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на семінарських заняттях.

Модульний контроль знань здобувачів освіти здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

6.1. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	Ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності в розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

«добре»	Ставиться за вияв здобувачем освіти повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді здобувача освіти наявні незначні помилки.
«задовільно»	Ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність із основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою. Можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але здобувач освіти спроможний усунути їх за допомогою викладача.
«незадовільно»	Виставляється здобувачеві освіти, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхнева, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться здобувачеві освіти, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення закладу вищої освіти без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

6.2. Система оцінювання роботи здобувачів освіти упродовж семестру

Вид діяльності студента / аспіранта	Максимальна кількість балів за одиницю	ЗМ 1		ЗМ 2	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
I. обов'язкові					
1.1. Відвідування лекцій	1		1		1
1.2. Відвідування семінарських (практичних) занять	1		1		1
1.3. Робота на семінарському (практичному) занятті	10		5		5
1.4. Виконання завдань для самостійної роботи	10				
1.5. Виконання модульної роботи	20		10		10
1.6. Виконання індивідуальних завдань (ІНДЗ)	20		10		10
Разом					
Максимальна кількість балів за обов'язкові види роботи: 60					
II. Вибіркові					

Виконання завдань для самостійного опрацювання					
2.1. Складання ситуаційних завдань із різних тем курсу	5		2		2
2.2. Огляд літератури з конкретної тематики	5		2		2
2.3. Складання ділової гри з конкретним прикладним матеріалом з будь-якої теми курсу	5				
2.4. Підготовка наукової статті з будь-якої теми курсу	20		10		10
2.5. Участь у науковій студентській конференції	10		5		5
Разом					
Максимальна кількість балів за вибіркові види роботи: 40					
Всього балів за теоретичний і практичний курс: 100					

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських (практичних) заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

6.3. Оцінка за теоретичний і практичний курс: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
54 – 60 та більше	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
45 – 53	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре</i>
36 – 44	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
21 – 35	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1 – 20		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.4. Оцінка за залік: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
36 – 40 та більше	<i>відмінно</i>	5	A	<i>відмінно</i>
30 – 35	<i>добре</i>	4	BC	<i>добре</i>
24 – 29	<i>задовільно</i>	3	DE	<i>задовільно</i>
14 – 23	<i>незадовільно</i>	2	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1 – 13		2	F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

6.5. Загальна оцінка з дисципліни: шкала оцінювання національна та ECTS

Оцінка за 100-бальною системою		Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
		екзамен	залік		
90 – 100	<i>відмінно</i>	5	<i>зараховано</i>	A	<i>відмінно</i>
82 – 89	<i>добре</i>	4		B	<i>добре (дуже добре)</i>
75 – 81	<i>добре</i>	4		C	<i>добре</i>
64 – 74	<i>задовільно</i>	3		D	<i>задовільно</i>
60 – 63	<i>задовільно</i>	3		E	<i>задовільно (достатньо)</i>
35 – 59	<i>незадовільно</i>	2	<i>не зараховано</i>	FX	<i>незадовільно з можливістю повторного складання</i>
1 – 34	<i>незадовільно</i>	2		F	<i>незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни</i>

7. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Філософсько-правові та доктринальні засади інклюзивного суспільства;
2. Загальнотеоретичні підходи до визначення інклюзивності, як соціальної та юридичної категорії;
3. Інклюзивне суспільство та соціальна правова держава: кореляційні зв'язки явищ;
4. Поняття інклюзії, як юридичної категорії;
5. Правові принципи інклюзивного суспільства;
6. Кореляція понять «інклюзія», «інклюзивність», «різноманіття», «безбар'єрність» у юридичній парадигмі;
7. Еволюція понять інклюзії та інклюзивності у правовій доктрині та практиці;
8. Проблема інклюзії в контексті сучасної теорії прав людини;
9. Місце інклюзивності та різноманіття у системі засадничих принципів сучасної правової системи;
10. Елементи інклюзивності, як правової доктрини та принципу;
11. Методологічні аспекти інклюзії. Інклюзивність як метод правового регулювання;
12. Міжнародно-правове забезпечення утвердження інклюзивного суспільства. Джерела та проблема їх систематизації;
13. Проблема колізійних норм у міжнародно-правових актах, щодо питань інклюзивності;
14. Міжнародно-правові принципи інклюзивного суспільства. Множинність аспектів та підходів;
15. Стандарти інклюзії, як елемент правової системи Європейського Союзу;
16. Інклюзивні правові норми у законодавстві Європейського Союзу та Ради Європи та практика їх реалізації;
17. Реалізація інклюзивних принципів у рішеннях Європейського суду з прав людини;
18. Міжнародно-правові стандарти інклюзивності, як об'єкт дослідження юридичної компаративістики;
19. Імплементация європейських та міжнародних інклюзивних стандартів у правову систему України. Доктринальний, порівняльно-правовий, та практичний аспекти;
20. Проблема системності імплементации європейських та міжнародних інклюзивних стандартів у правову систему України;
21. Подолання юридичних колізій національного та міжнародного права в процесі запровадження інклюзивних стандартів;
22. Конституційно-правові засади інклюзивного суспільства в Україні;
23. Інклюзивність, як принцип правової системи України;
24. Закріплення інклюзивних норм у чинному законодавстві України. Стан та перспективи розвитку;

25. Прогалини та колізії законодавства у сфері інклюзії;
26. Правові позиції Конституційного Суду України у питаннях інклюзії;
27. Судова практика реалізації стандартів інклюзії та інклюзивних прав в Україні;
28. Особливості галузевого забезпечення дотриманні принципів інклюзії;
29. Адміністративно-правове забезпечення інклюзивності;
30. Практика застосування принципів інклюзії та інклюзивних правових норм у практиці суб'єктів публічного адміністрування;
31. Дискреційні повноваження публічних суб'єктів, як засіб реалізації принципів інклюзії;
32. Принципи інклюзії у сфері господарювання та сфері послуг: юридичні аспекти;
33. Реалізація принципів інклюзії у сфері проходження державної служби. Сучасний стан та перспективи розвитку;
34. Інклюзивність та безбар'єрність у трудових правовідносинах;
35. Інклюзивність та безбар'єрність у сфері освіти, як предмет правового регулювання;
36. Стандарти інклюзивної освіти в Україні та світі. Правові та організаційні аспекти;
37. Принципи інклюзії у приватно-правових відносинах;
38. Особливості реалізації принципів інклюзії в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови України;
39. Напрями та перспективи розвитку доктринальних засад та підходів у сфері розбудови інклюзивного суспільства;
40. Перспективи розвитку законодавства у сфері забезпечення інклюзивності та безбар'єрності.

7.1. Розподіл балів, які отримують здобувачі освіти на заліку

Поточне тестування та самостійна робота						Тести/ ІНДЗ	Сума	Залік*
Змістовий модуль №1			Змістовий модуль №2					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	10	не більше 100	не більше 30
10	10	10	10	10	10			

T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

*- залік складається у випадку, коли здобувач освіти не набрав необхідну кількість балів для автоматичного заліку, або ж хоче підвищити свій бал.

8. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Методичне забезпечення навчальної дисципліни «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» включає:

- робочу програму навчальної дисципліни;
- завдання для самостійної роботи здобувачів освіти;
- тестові завдання до семінарських (практичних) занять;
- модульні контрольні роботи для перевірки рівня засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу;
- презентації лекційних занять;
- конспект лекцій

Навчально-методичні матеріали «Проблеми правового забезпечення інклюзивного суспільства в Україні» розміщено на електронному ресурсі <https://vo.uu.edu.ua/course/view.php?id=28813>

8.1. Навчально-методичні аудіо- і відеоматеріали, у т.ч. для здобувачів освіти з інвалідністю

- методики диференційованого підходу до процесу навчання й оцінювання знань, умінь і здібностей здобувачів освіти з інвалідністю;
- дистанційні програми навчання для здобувачів освіти із порушеннями слуху та опорно-рухового апарату.
- спеціалізовані комп'ютерні програми для навчання осіб з інвалідністю;
- забезпечення осіб із порушеннями зору спеціальною літературою: книгами, підручниками, навчальними посібниками, журналами, надрукованими шрифтом Брайля та укрупненим шрифтом, і звуковими комп'ютерними програмами;
- наявність аудіовізуальних засобів навчання, спеціальної навчально-методичної літератури в електронному, друкованому, аудіовізуальному форматах для осіб з інвалідністю;
- дидактичні матеріали та засоби навчання осіб з інвалідністю для дистанційної та відкритої форм навчання.

8.2. Глосарій (термінологічний словник)

Human rights–based approach (підхід, заснований на правах людини) — методологічний підхід до формування політики та правового регулювання, що ґрунтується на принципах гідності, рівності, участі, підзвітності та недискримінації.

Безбар'єрність — комплексний принцип державної політики, спрямований на усунення фізичних, інформаційних, цифрових, соціальних та правових бар'єрів у доступі до прав і послуг.

Біженець – особа, що не має громадянства України, яка прибула або має

намір прибути на територію України в силу вимушених обставин, внаслідок насильства або переслідування за ознакою расової чи національної приналежності, віросповідання, мови, приналежності до певної соціальної групи або політичних переконань.

Гарантії прав і свобод людини і громадянина – сукупність конституційно-правових норм, інститутів, засобів, способів, механізмів і процедур, що забезпечують реалізацію, охорону і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Громадянська дієздатність – здатність особи своїми діями набувати і здійснювати суб'єктивні цивільні права, створювати для себе суб'єктивні цивільні обов'язки і виконувати їх.

Громадянська правоздатність – здатність особи мати суб'єктивні цивільні права і нести суб'єктивні цивільні обов'язки (здатність бути суб'єктом цивільних правовідносин).

Громадянське суспільство – сукупність суспільних відносин, формальних і неформальних структур (груп, колективів), об'єднаних специфічними інтересами (економічними, етнічними, культурними), що забезпечують умови життєдіяльності людини, задоволення і реалізацію різноманітних потреб та інтересів особистості, соціальних груп поза діяльністю держави.

Демократія безпосередня (пряма) – форма народовладдя, при якій прийняття (іноді ініціювання та виконання) рішень загальнодержавного або місцевого характеру здійснюється безпосередньо населенням (громадянами); вищими формами безпосередньої демократії є вибори і референдуми.

Демократія представницька (опосередкована) – форма народовладдя, при якій народ передає повноваження щодо прийняття загальнодержавних або місцевих рішень різних органів, що обирається населенням (громадянами) безпосередньо або через обрані ними колеги або органи.

Держава – особлива організація публічної політичної влади, яка має в своєму розпорядженні апарат управління і апарат примусу і, представляючи суспільство, здійснює керівництво ним, з метою реалізації інтересів суспільства.

Доступність — стан, за якого об'єкти фізичного середовища, транспорт, інформація, комунікації, послуги та публічні простори є придатними для використання всіма особами без дискримінації.

Екологічне право – самостійна комплексна галузь правової системи, норми якої регулюють суспільні відносини щодо раціонального й ефективного використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища з метою збереження і відтворення природних ресурсів, а також оздоровлення і поліпшення якості природного середовища проживання людини в інтересах задоволення життєвих потреб справжніх і майбутніх поколінь людей.

Екологічне правопорушення – винна, протиправна дія або бездіяльність, що порушує суспільні відносини у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища, в результаті чого заподіяно шкоду природним об'єктам, власникам і природокористувачам, а також здоров'ю людини, або створюється реальна загроза заподіяння такої шкоди.

Емансипація – процедура визнання особи, яка досягла 16-річного віку і має самостійний дохід, повністю дієздатною.

Застосування норм права – особлива форма реалізації права, пов'язана з діяльністю органів державної влади, посадових осіб; державно-владна діяльність, що здійснюється по конкретних індивідуальних справах і завершується прийняттям конкретного рішення компетентним органом державної влади.

Імплементация міжнародних стандартів — процес включення норм міжнародного права у національну правову систему та практику їх застосування.

Інклюзивна державна політика — система цілей, принципів і заходів публічної влади, спрямованих на забезпечення рівної участі всіх осіб у суспільному житті.

Інклюзивна освіта — система освітніх відносин, що забезпечує рівний доступ до якісної освіти для всіх осіб з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Інклюзивне суспільство — суспільство, в якому забезпечено рівну участь усіх осіб у соціальному, економічному, політичному та культурному житті незалежно від індивідуальних особливостей, стану здоров'я, віку, статі, соціального статусу чи інших ознак.

Інклюзивність – соціально-правовий принцип, який передбачає повну та ефективну участь кожної особи в усіх сферах суспільного життя шляхом усунення бар'єрів і створення рівних можливостей (результатом реалізації принципу інклюзивності є процес *інклюзії*).

Інклюзія — процес і результат забезпечення повної та ефективної участі кожної особи в усіх сферах суспільного життя шляхом усунення бар'єрів і створення рівних можливостей.

Іноземний громадянин – фізична особа, яка не є громадянином України і має докази наявності громадянства (підданства) іноземної держави.

Інформаційне право – сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини в інформаційній сфері.

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю — міжнародний акт, що встановлює правові стандарти захисту та реалізації прав осіб з інвалідністю на засадах гідності, рівності та недискримінації.

Конституційне право – провідна, системоутворююча галузь права, сукупність правових норм, що закріплюють і регулюють основи правового статусу особистості, громадських об'єднань та інших інститутів громадянського суспільства, економічного, політичного, соціального і духовного життя суспільства, організації, держави та функціонування публічної влади.

Конституційний лад – правопорядок, при якому дотримується демократична конституція держави, сукупність суспільних відносин, регульованих правом відповідної держави (**основи конституційного ладу** – базові, системоутворюючі принципи, що регламентують зазначені відносини, які лежать в основі всієї піраміди правової системи держави, є орієнтиром для багатопланових правовірних зв'язків у суспільстві).

Конституційно-правовий статус особистості – сукупність основних (конституційних) прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Норми конституційного права встановлюють основи правового статусу особистості.

Конституція (від лат. *Constitutio* – встановлення) – основний закон держави, який має вищу юридичну силу, що закріплює і регулює базові суспільні відносини у сфері правового статусу особистості, інститутів громадянського суспільства, організації держави та функціонування публічної влади.

Матеріальна (фактична) рівність — підхід до рівності, що передбачає вжиття державою позитивних заходів для усунення фактичних нерівностей та забезпечення реальних можливостей реалізації прав.

Міжнародне право – система міжнародних договірних і звичайних норм, що створюються державами та іншими суб'єктами міжнародного права, спрямованих на підтримання міжнародного миру і зміцнення міжнародної безпеки, встановлення і розвиток всебічного міжнародного співробітництва, які забезпечуються сумлінним виконанням суб'єктами міжнародного права своїх міжнародних зобов'язань, а в деяких випадках і примусом, здійснюваним державами в індивідуальному чи колективному порядку відповідно до діючих норм міжнародного права.

Міжнародне правопорушення – протиправна поведінка (дія або бездіяльність) суб'єкта міжнародного права, в результаті якого порушуються норми міжнародного права і міжнародні зобов'язання цього суб'єкта, що завдають іншому суб'єкту або міжнародного співтовариства в цілому збиток матеріального або нематеріального характеру (наприклад, акти агресії, порушення зобов'язань по договорах та ін.). Залежно від ступеня небезпеки все міжнародні правопорушення можна розділити на три великі групи: міжнародні злочини; кримінальні злочини міжнародного характеру; міжнародні делікти.

Міжнародне приватне право – сукупність норм, що регулюють відносини приватно-правового характеру з іноземним елементом.

Міжнародний делікт – протиправні дії, що завдають шкоди обмеженому колу суб'єктів міжнародного права (наприклад, окремій державі).

Міжнародний договір – угода, що укладена між державами в письмовій формі і регулюється міжнародним правом, незалежно від того, чи міститься така угода в одному документі, у двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування (договір, конвенція, угода, пакт, акт, протокол, обмін нотами та ін.).

Міжнародний звичай – тривало повторюване в аналогічній ситуації (обстановці) правило поведінки, яке мовчазно визнається і виконується суб'єктами міжнародного права в їх міжнародній практиці в ролі звичайної міжнародно-правової норми.

Міжнародний злочин – особливо небезпечне міжнародне правопорушення, що посягає на життєво важливі інтереси всього міжнародного співтовариства, грубо зневажає основні принципи міжнародного права, що представляє загрозу міжнародному миру і безпеці і всьому людству. До числа міжнародних злочинів відносяться агресія, геноцид, апартеїд, колоніалізм,

воєнні злочини, злочини проти миру і людяності.

Міжнародний правопорядок – стан впорядкованості системи міжнародних відносин на основі норм і принципів міжнародного права, фактична реалізація і застосування міжнародного права (має на меті захист спільних інтересів міжнародного співтовариства, перш за все, загального миру і міжнародної безпеки).

Міжнародно-правова відповідальність – несприятливі юридичні наслідки, що настають для суб'єкта міжнародного права, який порушив чинні норми міжнародного права і свої міжнародні зобов'язання. Підставою міжнародно-правової відповідальності суб'єкта міжнародного права є вчинення ним міжнародного правопорушення.

Міжнародно-правове визнання – односторонній добровільний акт держави, в якому вона прямо або побічно заявляє про те, що розглядає іншу державу як суб'єкт міжнародного права і має намір підтримувати з нею офіційні відносини.

Недискримінація — фундаментальний принцип прав людини, що забороняє будь-яке необґрунтоване розрізнення, обмеження чи перевагу, яка має наслідком порушення або зменшення реалізації прав і свобод людини.

Нематеріальні блага – права, свободи, таємниці, інтереси та інші невідчужувані блага нематеріального характеру, що належать особам від народження або в силу закону.

Особи з інвалідністю — особи, які мають тривалі фізичні, психічні, інтелектуальні або сенсорні порушення, що у взаємодії з бар'єрами можуть перешкоджати їхній повній та ефективній участі в суспільстві.

Позитивні зобов'язання держави — обов'язок держави не лише утримуватися від порушення прав людини, а й активно вживати заходів для їх реалізації, захисту та забезпечення.

Права людини (із загальнотеоретичної, міжнародно-правової і конституційно-правової точок зору) – визнані та охоронювані суспільством, державою і міжнародним співтовариством певні рівні соціальні можливості для окремих осіб та їх об'єднань щодо задоволення ними своїх природних і соціальних потреб та відповідних домагань, гарантії яких забезпечують гідний і справедливий, вільний і відповідальний розвиток і активну участь особистості в різноманітних громадських, у тому числі правових, відносинах.

Право – системна сукупність встановлених і охоронюваних державною владою соціальних норм і правил, що мають юридичне значення і примусово обов'язковий характер, що регулюють відносини між людьми, організаціями, державами (**об'єктивне право**), а також наука, що вивчає ці норми.

Право матеріальне (матеріальне право) – частина об'єктивного права, сукупність норм системи права, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини, прямо і безпосередньо регулюючи їх. Норми матеріального права закріплюють правовий статус осіб, компетенцію органів державної влади, підстави і межі юридичної відповідальності і т.д. (до матеріальних галузей права відносяться: кримінальне, цивільне, трудове, підприємницьке, сімейне право та

ін.).

Право на честь та гідність — фундаментальне право людини, що визнає внутрішню цінність кожної особи та є основою для тлумачення й реалізації інших прав і свобод.

Право приватне (приватне право) – право, що захищає інтереси особи в її взаєминах з іншими особами, що регулює приватні інтереси, незалежність та ініціативу індивідуальних власників і об'єднань (корпорацій) в їх взаємодії.

Право процесуальне (процесуальне право) – частина об'єктивного права, сукупність норм системи права, що регулює відносини, які визначають порядок та умови застосування і захисту норм матеріального права в процесі розслідування злочинів, розгляду і вирішення кримінальних, цивільних, господарських справ, а також справ про адміністративні правопорушення і справ, що розглядаються в порядку конституційного судочинства та ін. (процесуальні норми існують практично в будь-якій галузі права, але не всі з них виділяються в самостійну галузь (підгалузь)).

Право публічне (публічне право) – правові норми і відносини, що регулюють державну діяльність у публічно-правовій сфері (державне, адміністративне, кримінальне право, суд і судочинство), тобто такі відносини, в яких загальнонародний інтерес виражений через державні організації.

Право суб'єктивне (суб'єктивне право) – гарантовані законом форма (вид) і міра допустимої поведінки, юридична можливість суб'єкта здійснити фактичні дії для придбання певного блага.

Правова доктрина – використовувані в деяких країнах положення робіт відомих вчених, державних діячів за наявності прогалини в законодавстві, відсутність відповідного прецеденту, для юридичного вирішення виниклої суперечки, що має правове значення (в даному ключі правова доктрина є джерелом права).

Правове забезпечення інклюзії — сукупність норм права, інституційних механізмів і правозастосовної практики, спрямованих на реалізацію принципів рівності, недискримінації та інклюзивності.

Правозастосовна практика у сфері інклюзії — діяльність судів та органів публічної влади щодо застосування норм права з метою захисту інклюзивних прав і свобод.

Принципи права (загальні) – це закріплені в різних його джерелах або виражені в стійкій юридичній практиці загальноновизнані основоположні ідеї, які адекватно відображають рівень пізнання загальносоціальних і специфічних закономірностей права, і службовці для створення внутрішньо узгодженої та ефективної системи юридичних норм, а також для безпосереднього регулювання суспільних відносин при їх проблемності і суперечливості (підрозділяються на морально-етичні або моральні та організаційні).

Природне право – об'єктивно існуюче ("природне") право, що відбиває уявлення людей про ідеали справедливості і свободи; природні права і свободи людини, що належать їй через сам факт народження (в доктрині деяких держав – дані Богом), що не похідні від волі держави.

Реалізація норм права – процес фактичного здійснення (втілення в життя) приписів юридичних норм у правомірній поведінці громадян, посадових осіб та інших суб'єктів права. Реалізація правових норм відбувається в формі використання (здійснення) суб'єктивних прав, дотримання юридичних заборон, виконання юридичних обов'язків і застосування норм права як особливої форми реалізації права.

Реалізація права – здійснення, втілення в життя (в дійсність, у поведінку суб'єктів права) принципів і приписів права, тобто слідування вимогам норм об'єктивного права.

Релігійні норми (канони) – одна з основних історичних форм права, де в ролі першоджерела розглядається не світська державна влада, а воля божества, виражена у священних писаннях або переказах. Релігійні норми абсолютно непорушні, так як посилаються на "вищий авторитет". Особливу роль як джерела права такі норми грають у теократичних державах, в яких фактичне управління знаходиться в руках вищих служителів релігійного культу (Ватикан, Іран та ін.).

Рівність перед законом — конституційний принцип, відповідно до якого всі особи мають однакові права та обов'язки і підлягають однаковому правовому захисту без будь-яких винятків чи привілеїв.

Розумне пристосування — необхідні та відповідні модифікації або коригування, що не становлять непропорційного чи надмірного тягаря, з метою забезпечення реалізації прав особами з інвалідністю на рівні з іншими.

Солідарна відповідальність – у цивільному праві – різновид цивільно-правової відповідальності, при якій на кожного з боржників за вибором кредитора може бути покладено обов'язок виконати зобов'язання в повному обсязі.

Соціальна інтеграція — процес включення особи або групи осіб у соціальні відносини та інститути суспільства на засадах рівності та поваги до гідності.

Соціальне виключення (ексклюзія) — процес або стан обмеження участі осіб чи груп у суспільному житті внаслідок правових, економічних, соціальних чи культурних бар'єрів.

Суб'єкти адміністративно-правових відносин – індивідуалізовані або інституційно організовані особи, які відповідно до чинного законодавства є учасниками конкретних управлінських відносин, що регулюються нормами адміністративного права, наділені певними правами та обов'язками в сфері державного управління та здатні самостійно їх здійснювати.

Суб'єкти правовідносин – фізичні та юридичні особи, громадські організації, держави і державні утворення, муніципальні органи, які мають конкретні суб'єктивні права і несуть юридичні обов'язки для того, щоб виступати в ролі суб'єкта правовідносин, особа повинна володіти правоздатністю і дієздатністю.

Тлумачення права – спеціальний вид юридичної діяльності по розкриттю смислового змісту правових норм, необхідний у процесі як законотворчості (нормотворчості), так і реалізації правового принципу, або норми; процес

пізнання права, що складається в з'ясуванні та роз'ясненні сенсу і змісту його норм, виражених у законодавчих або інших нормативних актах, з метою правильного та однакового розуміння і реалізації приписів юридичних норм усіма суб'єктами прав. Тлумачення правової норми складається із двох основних елементів – з'ясування і роз'яснення змісту нормативного припису.

Фізична особа – будь-яка людина незалежно від громадянства, віку, статі, віросповідання, національної та расової приналежності, а також інших індивідуальних і соціальних характеристик.

Філіація – набуття громадянства в силу народження. При філіації застосовуються два основних принципи: принцип "права крові", тобто відповідність громадянства дитини громадянству батьків, незалежно від місця її народження, і принцип "права ґрунту" – визначення громадянства дитини за місцем народження, незалежно від громадянства батьків.

Функції держави – це основні напрямки її діяльності по реалізації поставлених перед нею завдань, певна робота, коло державної діяльності, окреслене встановленими законами нормами.

Часткова відповідальність – у цивільному праві – різновид цивільно-правової відповідальності, при якій кожен із боржників відповідає перед кредитором у чітко визначеному розмірі (в межах своєї частки).

Шлюб – добровільний, рівноправний, моногамний союз чоловіка та жінки, укладений з метою створення сім'ї з дотриманням вимог законодавства, який породжує взаємні права та обов'язки подружжя.

Юридична відповідальність – правове відношення між державою в особі її судових і правоохоронних органів і правопорушником, на якого покладається обов'язок зазнавати несприятливі наслідки за вчинене правопорушення.

8.3. Рекомендована література

Базова

Нормативні джерела:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» від 06.10.2005 № 2961-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2–3. Ст. 36.
3. Рішення Конституційного Суду України у справах щодо соціального захисту та недискримінації : збірник. Київ : КСУ, 2018. 240 с.
4. *Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : держ. документ та План заходів (2021, уточнення реалізації 2023)* // Офіц. документи України. 2023.
5. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

6. Конвенція про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
7. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
8. Конвенція про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71.
9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.

Навчальна та наукова література:

10. *Blanck P. Advanced Introduction to Disability Law. 2nd ed. Oxford : Oxford Univ. Press, 2023.*
11. *Disability Law and Policy / 2nd ed. P. Blanck. New York : West Academic, 2024.*
12. European Court of Human Rights. Guide on Article 14 and Protocol No. 12 of the European Convention on Human Rights. Strasbourg, 2020. 98 p.
13. Heumann J. Being Heumann: An Unrepentant Memoir of a Disability Rights Activist. Boston : Beacon Press, 2020. 320 p.
14. Sage Handbook of Disability Law and Policy / ed. by P. Blanck, E. Flynn. London : SAGE Publications, 2020. 560 p.
15. Адміністративне право України : підручник / за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків : Право, 2020. 720 с. (розділи щодо публічних послуг, соціального захисту та недискримінації).
16. Аргіропулос Д., Тарнавська Н. Інклюзивна педагогіка: Навчальний посібник для науково-педагогічних працівників, студентів закладів вищої освіти / Дімітріс Аргіропулос, Наталія Тарнавська. – Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2020. – 248 с.
17. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. (2023). Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. – 232 с.
18. Концепти та стратегії розбудови інклюзивної освіти у часи війни та повоєнний період : монографія / Колупаєва А. А., Таранченко О. М. ; – Київ, 2025. – 450 с.; іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
19. Коссова-Сіліна Г.О. Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану: навчально-методичний посібник / Галина Коссова-Сіліна. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 129 с.
20. Криворучко О. Ю., Шевченко М. С. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні // Правова держава. 2020. № 39. С. 112–121.
21. Кушнір Г. М. Інклюзивна освіта: теоретико-правові аспекти : навч.-метод. посіб. Київ, 2020. 210 с.
22. Працевлаштування людей з інвалідністю: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Галанчук І., Давиденко Г. та ін.; за загальною редакцією А. Базиленко. — К.: Університет «Україна», 2022. — 198 с.
23. Проблеми реалізації прав людини в умовах інклюзивного суспільства : зб. наук. праць. Київ : НАПрН України, 2020. 260 с.

24. Соціалізація молоді з особливими освітніми потребами: кращі практики: метод. посіб. / Базиленко А., Таланчук І., Давиденко Г. та ін.; за загальною редакцією А. Базиленко. — К.: Талком, 2020. — 128 с.
25. Соціально-психологічна підтримка осіб з інвалідністю в умовах війни: кол. моногр. / Маслянікова І., С. Георгієва, Н. Барна, І. Таланчук, Османова А., Давиденко Г. та ін.; за заг. ред. І. Маслянікової. К. Університет «Україна», 2023. 216 с.

Додаткова література

26. *Disability Law // Elgar Encyclopedia of Comparative Law. Cheltenham : Edward Elgar Publ., 2023.*
27. *Lawson A., Orchard M. та ін. Inclusive public space project: law, disability and accessibility // Open Access Government. 2 Apr. 2025.*
28. *Noormohammadi B. Perceptions of Inclusive Legal Frameworks Among Disability Advocates // Journal of Historical Research, Law and Policy. Vol. 2. No. 4. 2024. С. 37–45.*
29. *Sustainability: Emerging Themes for Digital Accessibility in Education // Sustainability. 2023. № 15 (14): 11392.*
30. *Topical Collection: Disability Human Rights Law // Laws. MDPI, 2023. (колекція тематичних статей).*
31. Булкат, М. С., Силантьєва, І. В. До питання про науково-правовий аспект розвитку інклюзивної освіти в Україні. Сучасний науковий журнал, 2023. (2(2)), 8-19. <https://doi.org/10.36994/2786-9008-2023-2-1>
32. Загура Ф. Зубрицький Я. Впровадження адаптивної фізичної активності у інклюзивне фізичне виховання здобувачів вищої освіти з інвалідністю. Освіта. Інноватика. Практика. 2024. Том 12, № 8. С. 27–33.
33. Коляденко С. М., Ілліна О. В. Соціально-інклюзивний аудит у громадсько-активній школі // Інклюзія і суспільство. 2024. № 1(6). С. 34–45.
34. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ, 2022. 70 с.
35. Мицик Г., Попова А., Скиба Ю. Імплементация європейських стандартів інклюзивної вищої освіти в Україні: виклики та перспективи // Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта ХХІ ст.». 2023. Вип. 2 (8). С. 7–20.
36. Петроцько Ж. В., Слосанська Г. І., Криницька І. П. Проблеми реабілітаційних послуг для дітей з інвалідністю в Україні // Інклюзія і суспільство. 2024. № 2(7). С 51–62.
37. Поліщук, В., Цегельник, Т., Пришляк, В., Станько, І. Інклюзивне навчання дітей з порушенням слуху: зарубіжний та український досвід. Освіта. Інноватика. Практика, 2025. 13(1), 52–59. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i1-007>
38. Пришляк О., Пришляк В., Субтельний М., Янчишин В. Зарубіжний досвід формування інклюзивності суспільства: уроки для України // Humanitas: Ввічливість. 2024. № 3. С. 19–32.

39. Рашидова, С. С. *Інклюзивна освіта: інформаційно-аналітичний супровід. Імідж сучасного педагога*, 2025. (4(223), 73–78. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-4\(223\)-73-78](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-4(223)-73-78)
40. Таланчук І.В. *Вплив євроінтеграції на систему соціального захисту в Україні. Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу: Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк 23-24 травня 2024 р.)* С. 199-201.
41. Таланчук І.В. *Особливості умов виникнення ПТСР здобувачами вищої освіти та викладачами ЗВО в умовах війни. Інклюзивне освітнє середовище: проблеми, перспективи та кращі практики: Матеріали XXIV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26—28 листопада 2024 р.)* С. – 177-179.
42. Тюркеджи Н. С., Мар'їна О. Ю. *Інклюзивна бібліотека як агент змін у суспільстві // Вісник ХДАК. 2023. Вип. 64. С. 84–94.*
43. Язловецька О. В. *Проблеми розвитку інклюзивної освіти у сфері фізичної культури в Україні. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2022. Випуск 200, С. 171–175.*

8.4. Інформаційні ресурси

1. <https://www.president.gov.ua> – офіційний вебсайт Президента України.
2. <https://www.portal.rada.gov.ua> – офіційний вебсайт Верховної Ради України.
3. <https://www.kmu.gov.ua> – офіційний вебсайт Кабінету Міністрів України.
4. <https://www.court.gov.ua/vscourt> – офіційний вебпортал судової влади в Україні.
5. <https://www.scourt.gov.ua> – офіційний вебсайт Верховного Суду України.
6. <https://www.sc.gov.ua> – офіційний вебсайт Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ.
7. <https://www.minjust.gov.ua> – Офіційний вебсайт Міністерства юстиції України.
8. <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> – Європейський суд з прав людини.
9. <https://www.reyestr.court.gov.ua> – Єдиний реєстр судових рішень в Україні.
10. <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society> - науковий журнал «Інклюзивне суспільство»
11. <https://www.inclusion.in.ua/> - інтернет сайт присвячений проблемам розбудови інклюзивного суспільства в Україні
12. <https://bf.in.ua/> - довідник безбар'єрності.

8.5. Сертифікаційні програми (електронні курси)

Курси з інклюзивності - <https://ed-era.com/course/inclusivity/>
«Захист прав людей з інвалідністю» (онлайн курси на освітній платформі Prometheus) https://prometheus.org.ua/prometheus-free/zahyst-prav-lyudey-invalidnistyu/?utm_source=chatgpt.com

Rights of Persons with Disabilities (курси Ради Європи за темою «Права осіб з інвалідністю») <https://help.elearning.ext.coe.int/enrol/index.php?id=8080>

Курс «Інклюзивне освітнє середовище та доступність у освітньому процесі» - <https://webinar.sp.vn.ua/course/3/3>

8.6. Фахові періодичні видання України з дисципліни

1. Науковий журнал «Адвокат» – <https://iadvocate.com.ua/avtoram.html>.
2. Науковий журнал «Право і суспільство» – <https://pravoisuspiilstvo.org.ua>.
3. Науковий збірник «Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції» – <https://apnl.dnu.in.ua>.
4. Науковий фаховий журнал «Вісник 25» – www.ccu.gov.ua.
5. Науковий фаховий журнал «Підприємництво, господарство і право» – www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Pgip/index.html.
6. Науковий фаховий журнал «Право та управління» – www.nbu.gov.ua/e-journals/prtup/index.html.
7. Науковий фаховий журнал «Приватне та публічне право» – <https://pp-law.in.ua>.
8. Науковий фаховий журнал «Форум права» – www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/index.htm.
9. Науково-практичний юридичний журнал «Альманах права» – <https://almanahprava.org>.
10. Юридичний журнал «Право України» – www.pravoua.com.ua.
11. Науковий журнал «Інклюзивне суспільство» - <https://journals.kpdi.in.ua/index.php/inclusion-society>

8.7. Універсальні та спеціалізовані інформаційні системи і програмні продукти для опанування дисципліни

Програмне забезпечення	Призначення	Умови використання (вільний доступ в Інтернеті, згідно договору, придбані ліцензії тощо)
Microsoft Word	для створення та редагування документів	придбані ліцензії
Google Chrome	отримання доступу до інформації з Інтернету	вільний доступ в Інтернеті
PowerPoint	для створення слайдових презентацій	придбані ліцензії
Prezi	для створення інтерактивних презентацій в режимі онлайн	вільний доступ в Інтернеті

Canva	для створення презентацій	вільний доступ в Інтернеті
Microsoft Excel	для обробки даних	придбані ліцензії
Zoom	для відеоконференцій, обміну повідомленнями та спільного використання документів	вільний доступ

9. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Форми занять	Наявне матеріально-технічне забезпечення	Необхідне матеріально-технічне забезпечення
Лекція	власний ноутбук	проектор, приміщення з доступом до Інтернету
Практичне заняття	власний ноутбук, наочні та роздаткові матеріали	приміщення з доступом до Інтернету
Семінарське заняття	власний ноутбук, наочні та роздаткові матеріали	приміщення з доступом до Інтернету